

OM LAUREN BERLANTS "STAKKELS ELIZA"

En af de overraskelser, der venter den, der læser Lauren Berlants klassiske tekst "Stakkels Eliza", er, at det sentimentale her beskrives som en kritisk æstetik og politik. Det sentimentale forbindes ellers oftest med en følelsesmæssig og moralsk eftergivenhed, men Berlant betragter altså det sentimentale som social kritik. Ja, undertiden er det sentimentale ligefrem en revolutionær retorik, foreslår Berlant, en retorik, som dog pakker sine løsningsforslag ind i et støjdæmpende affektivt materiale – det er ofte underholdningens materiale – så de formummer: "Når det kommer til stykket, er sentimentaliteten det eneste middel til samfundsforandringer, som hverken fremkalder yderligere smerte eller kræver stort mod, til forskel fra anden revolutionær retorik" ("Stakkels Eliza", 53).

Teksten "Stakkels Eliza," som vi her bringer i Peter Borums oversættelse, er det første kapitel i bogen *The Female Complaint: The Unfinished Business of Sentimentality in American Culture*, som udkom i 2008.¹ Ærindet i teksten er at indkredse den sentimentale politik og æstetik, som ifølge

1 "Poor Eliza" udkom oprindeligt som artikel i 1998 i tidsskriftet *American Literature*. Vi har oversat fra den senere version.

Berlant har organiseret de nordamerikanske offentligheder siden midten af det 19. århundrede, det vil sige fra tiden før Den amerikanske borgerkrig. Det sentimentale er i denne udlægning en lidelsespolitik, som har sit delte ophav i den abolitionistiske protestkultur og i den konventionelle, masseproducerede 'kvindekultur'. Berlant fokuserer i teksten nærmere bestemt på det vidt forgrenede efterliv, Harriet Beecher Stowes abolitionistiske roman *Onkel Toms hytte* (1852) har haft i nordamerikansk offentlig kultur, herunder i en række Hollywoodfilm, musicals, romaner, tegnefilm og essays. To centrale komponenter, der er på spil i denne *Onkel Tom*-genealogi, er for det første forestillingen om et ikke-hierarkisk, postracialt USA og for det andet forestillingen om, at kunsten og litteraturen kan mobilisere politisk transformation, sådan som det gjorde sig gældende med Stowes sentimentale roman. I Berlants indkredsning af det sentimentalt nationale udgør Stowes roman en slags urtekst, som den amerikanske offentlighed kronisk vender tilbage til, når den vil kommentere på den politiske og æstetiske optimisme, romanen står for: Troen på, at uretfærdige sociale institutioner kan bringes til fald, hvis bare de privilegerede identificerer sig stærkt nok med de underprivilegerede – og troen på, at kunsten og litteraturen kan facilitere den identifikation.

"Stakkels Eliza" er organiseret som analyser af, hvordan *Onkel Toms hytte* citeres i henholdsvis Rodger og Hammersteins musical *The King and I* fra 1951 (Berlant angiver 1949), filmen *Dimples* med Shirley Temple fra 1936, Robert Wallers roman *Broerne i Madison County* fra 1992, James Baldwins forfatterskab og Toni Morrisons roman *Elskede* fra 1987. Disse meget forskellige kulturelle tekster forholder sig ifølge Berlants fortolkning hver især, mere eller mindre udtalt, til en bestemt scene i Stowes sentimentale roman, nemlig den scene hvor den slavegjorte kvinde Eliza flygter med sin lille søn fra en plantage i Kentucky over den halvfrosne Ohioflod til den nordlige flodbred og dermed ind i nordstaten Ohio. Scenen med den flygtende Eliza eksemplificerer ikke alene *Onkel Tom*-formen, men også den sentimentale sociale og æstetiske modus som er Berlants hovedanliggende i bogen *The Female Complaint*: den kvindelige klage. Femininitet er, i Berlants optik, en genre på linje med en æstetisk genre i det omfang, at der til det feminine knytter sig en række konventioner og affektive forventninger – som f.eks.

den forventning, at kvinder, ligesom Eliza, vil risikere deres liv for deres børns skyld. Den kvindelige klage er Berlants navn for kvindekulturens forvaltning af skuffelse, og den er femininitetens primære modus: Klagen er en måde at forholde sig kritisk til patriarkatets sociale institutioner og samtidig holde fast i den normative femininitets konventioner, der ellers igen og igen skuffer, herunder fantasien om romantisk kærlighed og ægte gensidighed. Når Berlant følger Eliza-motivet er det altså, fordi dette motiv peger tilbage på både 'kvindekulturen' og abolitionismen som den sentimentale politikens ophav.

"Stakkels Eliza" er ikke en nem tekst at læse. Teksten åbner ret brat med en analyse af Rodger og Hammersteins musical *The King and I* fra 1951, som foregår i midten af det 19. århundredes Thailand (Siam), og hvori indgår en adaption af scenen med den flygtende Eliza. Berlant nøjes dog ikke med at kommentere selve musicalmaterialet, men inddrager også romanforlægget af Margaret Landon og den selvbiografiske rejsebeskrivelse af den britiske guvernante Anna Leonowens, som er forlæg for såvel roman som musical. Det er Tuptim, en slavegjort karakter i musicalen, der i en koreograferet ballet og sang – med titlen "Onkel Thomas' lille hus" – genopfører scenen med den flygtende Eliza. For Tuptim er *Onkel Toms hytte* værd at *performe*, fordi hun sætter sin lid til vestlig, liberal medfølelse, fordi romanen er skrevet af noget for Tuptim så utænkeligt som en kvindelig forfatter, og fordi Tuptim på samme måde som Eliza vil flygte fra det moralsk uforsvarlige system, der holder hende nede. For *The King and I* er citationen af Stowes roman, foreslår Berlant, en måde at reklamere for demokrati *American Style* samt for kunstens og sympatiens transformative kræfter selv i et tyrannisk kongedømme langt væk.

Mens gennemspilningen af *Onkel Tom*-motivet i *The King and I* er ret eksplicit, kan det ud fra Berlants analyse af *Broerne i Madison County* være sværere at forstå, hvordan den egentlig citerer *Onkel Toms hytte*. Berlant beskriver romanen og dens filmatisering som en del af den 'modsentimentale' strømning, som "Stakkels Eliza" også eftersporer. Berlant finder det modsentimentale i Baldwins forfatterskab og i Toni Morrisons *Elskede* – "oppositionelle tekster", der bruger *Onkel Tom*-formen "imod dens egne grundlæggende påstande" – men altså også i *Broerne*. Det forvirrende ved

analysen af *Broerne i Madison County* er, at forbindelsen til Stowes roman ikke er tematisk. Forbindelserne mellem *Onkel Toms hytte* og *Broerne i Madison County* handler snarere om romanernes følelsesmæssige, nationale og markedsmæssige gennemslagskraft samt om de omfangsrige varesamlinger, som begge romaner har genereret: dukker, fotobøger, cd'er, filmatiseringer, sofabordsbøger osv. Selv om *Broerne i Madison County* kvalificerer som 'modsentimental', undgår den dog ikke, siger Berlant, at genopføre "den hvide liberalismes overherredømme," der så ofte har "vaseline på linsen".

"Stakkels Eliza" er også svær på grund af Berlants skrift og metodiske tilgang, og det flytter med ind i den danske oversættelse. Det er et vandmærke i Berlants forfatterskab, at skriften er fintmærkende med en for akademisk skrift sjælden kulturel, ja nærmest eksistentiel, præcision, som paradoksalt nok er et resultat af, at Berlants analyser udfolder sig i luftlag, man skal lette lidt for at befinde sig i. Metodisk hæfter vi os ved, at Berlants arbejde med at sammentænke politik med massenormer for følelsesmæssig investering rejser specifikt æstetiske spørgsmål om sådanne normers konventioner. Det er her, Berlants queerfeministiske arbejde tydeligst har fornyet amerikanske Cultural Studies og dette felts interesse for nationalisme, offentlighed, statsborgerskab, massekultur og ideologi: med forfatterskabets beskrivelse af disse fænomeners intime virkemåder og deres æstetisk-affektive konventioner. At beskrive det politiskes intimitet er således fællesnævneren i de tre værker, som udgør Berlants trilogi om national sentimentalitet – *The Anatomy of National Fantasy*, *The Queen of America Goes to Washington City* og endelig *The Female Complaint* – og som demonstrerer det sentimentales fortsatte greb i den etisk-politiske forestillingshorisont i USA.